Luka Gaćeša, independent researcher, Croatia

Kazališna umjetnost u ogledalu dramaturške analize

Franić Tomić, Viktoria. Dramaturški eseji: iz Splita na scenu gledat. Zagreb: AGM, 2012. 263 str.

Knjiga Dramaturški eseji: iz Splita na scenu gledat može se razumjeti kao slojevita intelektualna mapa kazališnog prostora, ali i kao sustavno oblikovan teorijsko-analitički pothvat koji nadilazi okvir prigodnih kazališnih osvrta. Već na razini koncepta djelo uspostavlja ambiciozan cilj, sagledati kazalište istodobno kao umjetnički fenomen, kao društvenu instituciju i kao simbolički sustav u kojem se oblikuju i preispituju kolektivni identiteti. Naslov knjige iznimno je znakovit i nosi metodološku težinu. „Iz Splita" nije tek geografska oznaka, nego polazišna točka interpretacije. Split je kulturni kontekst, mediteranski imaginarij, povijesni sediment i urbani mentalitet. To je grad snažne književne i kazališne tradicije, ali i prostor u kojem se susreću različite estetske i ideološke struje. Autorica time jasno pozicionira svoju perspektivu, ona ne pretendira na apstraktnu neutralnost, nego otvoreno priznaje vlastitu kulturnu upisanost. S druge strane, „na scenu gledat" označava aktivnu gestu, čin gledanja kao analitički proces. Gledanje nije pasivno promatranje, nego hermeneutička aktivnost. Ono podrazumijeva razotkrivanje struktura, iščitavanje simboličkih slojeva i razumijevanje mehanizama koji proizvode značenje. U tom smislu knjiga afirmira kazalište kao epistemološki prostor, mjesto na kojem se proizvodi znanje o društvu, povijesti i čovjeku. U širem teorijskom kontekstu djelo se može smjestiti unutar suvremenih teatrologijskih nastojanja koja kazalište promatraju interdisciplinarno, u dodiru s književnošću, kulturnim studijima, poviješću i sociologijom umjetnosti. Autorica pokazuje da scenski događaj nije samo estetski artefakt, nego kompleksna mreža odnosa, između teksta i izvedbe, između institucije i publike, između tradicije i suvremenosti. Knjiga proizlazi iz dugogodišnjeg znanstvenog i pedagoškog rada, ali i iz neposrednog sudjelovanja u kazališnim procesima. Upravo ta kombinacija teorijske discipline i

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/2.16.lc.8

praktičnog iskustva daje tekstovima dubinu i uvjerljivost. Eseji ne ostaju na razini apstraktne teorije, oni su rezultat iskustva rada na predstavi, promatranja procesa proba, razumijevanja dinamike ansambla i institucije. Uvodno promišljanje koje knjiga implicira može se svesti na nekoliko temeljnih postavki. Kazalište je uvijek kontekstualno-povijesno, politički i kulturno uvjetovano, dramaturgija je ključna disciplina koja omogućuje strukturalno i semantičko razumijevanje scenskog čina, lokalna perspektiva može biti produktivan okvir za univerzalna promišljanja i svaka inscenacija predstavlja novo čitanje teksta i novo uspostavljanje značenja. Tako knjiga od početka postavlja visoku razinu analitičke ambicije i jasno artikulira svoj teorijski horizont. Stil Viktorije Franić Tomić odlikuje se jasnoćom, analitičnošću i argumentiranošću, ali i osobnim tonom koji tekstovima daje dodatnu živost. Eseji su pisani znanstveno utemeljeno, no nisu hermetični, autorica uspijeva uspostaviti ravnotežu između teorijske preciznosti i čitljivosti. Posebna vrijednost knjige leži u dramaturškoj osjetljivosti autorice, tekstovi ne ostaju na razini deskripcije, nego ulaze u strukturu scenskog događaja, analizirajući odnose među likovima.

Knjiga obuhvaća niz eseja koji se bave analizom pojedinih dramskih tekstova, interpretacijom scenskih uprizorenja, promišljanjem dramaturške funkcije u kazalištu, odnosom tradicije i suvremenosti te pitanjem identiteta i kulturne memorije. Autorica se ne zadržava samo na književnoj analizi dramskog teksta. Njezini ogledi dosljedno uključuju izvedbenu dimenziju, režiju, glumačku interpretaciju, scenski prostor, ritam i dramaturšku strukturu predstave. Time knjiga izlazi iz okvira čiste književne kritike i postaje prava teatrologijska studija. U središtu interesa nalazi se odnos između teksta i izvedbe. Dramaturgija se promatra kao proces koji je dinamičan, otvoren i ovisan o kontekstu. Autorica razmatra kako se značenje teksta transformira na sceni te kako redateljski i glumački postupci mogu naglasiti, preoblikovati ili problematizirati izvorni smisao drame. Jedan od središnjih doprinosa knjige jest promišljanje dramaturgije kao teorijske i praktične discipline. Dramaturgija se ne shvaća kao tehnička potpora režiji, nego kao konceptualni okvir koji strukturira cjelinu predstave. Autorica detaljno razmatra kompoziciju dramskog teksta, razvoj konflikta i kulminacije, unutarnju dinamiku prizora, ritmičku organizaciju scenskog zbivanja i semantičke slojeve dijaloga. Posebna pozornost posvećena je pojmu dramaturškog luka, procesu postupnog intenziviranja napetosti koji vodi prema razrješenju. Dramaturška analiza obuhvaća i mikrorazinu (pojedinačne replike, scenske geste) i makrorazinu (ukupnu strukturu djela). U knjizi

se jasno pokazuje da dramaturgija nije samo analiza teksta, nego i analiza izvedbe. Dramaturg sudjeluje u oblikovanju koncepcije predstave, pomaže u strukturiranju materijala i osigurava unutarnju logiku scenskog zbivanja. Jedna od najrazrađenijih tematskih cjelina knjige odnosi se na prijelaz iz književnog u izvedbeni medij. Autorica razmatra kako se značenje dramskog teksta mijenja u procesu inscenacije. U tom kontekstu ističe redateljsku interpretaciju kao ključnu interpretativnu instancu, glumačku artikulaciju lika kao nositelja emocionalne i semantičke dimenzije, scenografiju i svjetlo kao vizualne elemente značenja te ritam mizanscene kao dramaturški faktor. Kazalište se definira kao proces stalne reinterpretacije. Klasični tekst dobiva novo značenje u suvremenom kontekstu, a suvremeni tekst reagira na aktualne društvene okolnosti. Time se potvrđuje teza da je svaka izvedba novo čitanje. Posebno iscrpno razrađena dimenzija knjige odnosi se na splitski kazališni kontekst. Autorica analizira povijesni razvoj kazališne scene u Splitu, utjecaj lokalne tradicije na repertoarne izbore, odnos publike i institucije i napetost između regionalnog identiteta i nacionalne kulture. Split se prikazuje kao prostor kulturne dinamike u kojem se susreću mediteranska senzibilnost, urbana ironija i snažna svijest o tradiciji. Taj identitet reflektira se na sceni kroz jezik, teme i stil izvedbi. Autorica pritom ne idealizira lokalni kontekst, nego kritički razmatra institucionalne izazove i estetske dileme. Kazalište se promatra kao dio šire kulturne infrastrukture, podložne ekonomskim i političkim pritiscima.

Knjiga sustavno pokazuje da kazalište sudjeluje u oblikovanju kolektivne memorije. Inscenacije povijesnih tekstova postaju mjesta reinterpretacije prošlosti. Autorica analizira kako scenski čin može reafirmirati tradiciju, problematizirati nacionalne mitove i otvoriti prostor kritičkog propitivanja. Kazalište se tako pojavljuje kao forum javne rasprave, prostor simboličkog dijaloga zajednice sa samom sobom. Stil knjige obilježen je jasnoćom, disciplinirano šću i analitičkom preciznošću. Autorica kombinira znanstveni diskurs s esejističkom elastičnošću. Argumentacija je sustavna, ali ne hermetična. Diskurzivna struktura uključuje detaljnu analizu primjera, povijesne kontekstualizacije, teorijske reference i kritičke osvrte. Takva kombinacija čini knjigu relevantnom i u akademskom i u kulturnom prostoru. Knjiga se bavi i pitanjem kako suvremeno kazalište komunicira s tradicijom. Autorica pokazuje da reinterpretacija klasika nije samo estetski postupak, nego i ideološki čin. Svaka nova inscenacija nužno postavlja pitanje: što danas znači ovaj tekst? U tom smislu kazalište postaje prostor reinterpretacije kulturne baštine i preispitivanja kolektivnog

identiteta. Knjiga Dramaturški eseji: iz Splita na scenu gledat važan je doprinos hrvatskoj teatrologiji jer sustavno povezuje lokalni kazališni život s nacionalnim kontekstom, afirmira dramaturgiju kao ključnu analitičku disciplinu, nudi metodološki model za interpretaciju scenskih djela i dokumentira i interpretira kazališne procese određenog razdoblja. Knjiga ima dokumentarnu vrijednost jer bilježi konkretne kazališne događaje, ali i teorijsku jer ih interpretira u širem kontekstu.

Knjiga Dramaturški eseji: iz Splita na scenu gledat autorice Viktorije Franić Tomić može se u završnoj sintezi razumjeti kao višeslojno i metodološki dosljedno promišljanje kazališta koje nadilazi okvir pojedinačnih analiza i prerasta u sustavan teorijsko-interpretativni pothvat. Njezina se vrijednost ne iscrpljuje u dokumentiranju i komentiranju određenih predstava ili dramaturških postupaka, nego se očituje u načinu na koji uspostavlja koherentan pogled na kazalište kao umjetničku, kulturnu i društvenu praksu. U temeljnoj perspektivi ove knjige kazalište nije prolazni scenski događaj, nego dinamičan proces proizvodnje značenja. Ono se ne shvaća kao završeni estetski objekt, već kao prostor susreta, tekstualnog, izvedbenog i recepcijskog. Upravo u toj trostrukoj dinamici autorica pronalazi jezgru dramaturgije – dramaturgija je disciplina koja osigurava unutarnju logiku i smislenost tog susreta. Bez nje kazališni čin bio bi niz nepovezanih elemenata; s njom predstava postaje strukturirana cjelina s jasnim semantičkim i emocionalnim lukom. Jedan od najvažnijih doprinosa knjige jest potvrda teze da je svaka inscenacija interpretacija. Dramski tekst nikada nije dovršeno značenje, on je potencijal koji tek u izvedbi dobiva puninu. Redateljski koncept, glumačka interpretacija, scenski prostor i ritam mizanscene zajedno sudjeluju u stvaranju novog čitanja djela. Time se kazalište definira kao trajni dijalog između prošlosti i sadašnjosti, između autora i suvremenog gledatelja. Svaka izvedba postaje čin aktualizacije, ali i preispitivanja tradicije. Posebna vrijednost knjige očituje se u njezinu inzistiranju na kontekstualnosti kazališta. Autorica jasno pokazuje da scenski čin nije izoliran od društvenih, političkih i kulturnih okolnosti. Repertoarne politike, institucionalni okviri, kulturne strategije i identitetski diskursi oblikuju način na koji se predstave produciraju i recepcijski doživljavaju. Kazalište je stoga istodobno umjetnost i društvena institucija, estetski čin i kulturna praksa. Polazišna točka „iz Splita” u završnoj se perspektivi pokazuje iznimno produktivnom. Lokalna perspektiva ne zatvara horizont analize, nego ga produbljuje. Split postaje paradigma odnosa

između regionalnog identiteta i nacionalne kulture, između tradicije i modernizacije. Autorica pokazuje da regionalni kontekst može generirati univerzalna pitanja, kako kazalište oblikuje kolektivnu memoriju, kako se nosi s naslijeđem prošlosti i kako artikulira suvremene društvene napetosti. Upravo kroz konkretan urbani i kulturni okvir otvara se prostor za opća teatrologijska promišljanja. U epistemološkom smislu knjiga afirmira kazalište kao prostor proizvodnje znanja. Scena nije samo mjesto estetske reprezentacije, nego i forum na kojem zajednica promišlja samu sebe. Povijesne teme, reinterpretacije klasike i suvremeni dramski tekstovi postaju mediji kroz koje se oblikuje i propituje kolektivni identitet. Kazalište sudjeluje u konstruiranju kulturne memorije, ali istodobno je i mjesto njezine kritičke revizije. Na metodološkoj razini djelo uspostavlja model analize koji integrira strukturalnu analizu teksta, izvedbenu interpretaciju i društveno-povijesnu kontekstualizaciju. Takva trostruka perspektiva osigurava analitičku dubinu i izbjegava jednostrane pristupe. Knjiga time postaje relevantna ne samo kao interpretacija pojedinih kazališnih fenomena, nego i kao metodološki priručnik za buduća istraživanja. U estetskom smislu, autorica dosljedno pokazuje da dramaturška svijest osigurava ritam, napetost i semantičku jasnoću predstave. Dramaturgija je ono što povezuje pojedinačne scenske elemente u organsku cjelinu. Ona je skrivena struktura koja omogućuje da kazališni čin bude više od zbroja svojih dijelova. Možemo zaključiti kako knjiga Dramaturški eseji: iz Splita na scenu gledat predstavlja zreo i intelektualan, zaokružen doprinos hrvatskoj teatrologiji. Djelo potvrđuje kazalište kao prostor trajnog dijaloga, između umjetnosti i društva, između lokalnog i univerzalnog, između tradicije i suvremenosti. U njemu se jasno artikulira svijest da kazalište nije samo umjetnička forma, nego i oblik kulturne odgovornosti. Knjiga ostavlja dojam dubinske promišljenosti i teorijske stabilnosti. Ona zahtijeva koncentrirano čitanje, ali nagrađuje razumijevanjem kazališta kao složene, višedimenzionalne i žive umjetničke prakse. U tom smislu djelo Viktorije Franić Tomić nadilazi granice zbirke eseja i postaje trajni referentni okvir za promišljanje dramaturgije, scenskog čina i kulturnog identiteta.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License